

*О.В.Боятюк,
викладач кафедри інновацій
та інформаційної діяльності в освіті
Інституту перепідготовки та підвищення
кваліфікації НПУ імені М.П.Драгоманова*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: УНІФІКАЦІЯ ПОНЯТЬ ТА МІРА ВИКОРИСТАННЯ

Ера інформаційного суспільства вимагає від особистості мобільності, інноваційності та нового бачення процесів, що відбуваються навколо неї. Традиційні погляди, які закріпились на теренах нашої держави щодо системи освіти, навчального процесу, змінюються більшою мірою інноваційним баченням сучасної реальності. А тому актуальним нині постає вже питання не інтелектуального збагачення індивіда за допомогою формальних засобів, а мережевого набуття нових знань, вмій та навичок, які мають тенденцію з кожним днем «застарівати». Саме мережевість виступає одним із основних віртуальних факторів, який дає можливість людині бути в системі зв'язків, мати доступ до найновішої інформації та володіти актуальними знаннями.

Питання, пов'язане з соціальними мережами, у вітчизняному науковому просторі набуло широкого обговорення тільки на початку ХХІ ст. Саме в цей час перед «Homo intelligens» відкриваються нові можливості інформаційно-комунікаційного характеру, зумовлені НТР та НТП.

Соціальні мережі як одна зі складових даної проблеми увійшли у науковий обіг, насамперед, завдяки працям М.Кастельса, В.Буряка, М.Соколової, О.Прогнімака, С.Паринова, С.Данилюка. Аналіз наукових джерел, присвячених розгляду проблеми безперервної освіти, переконує у величезній увазі до неї таких дослідників, як В.Аніщенко, О.Падалка, О.Любчук, В.Остапчук, В.Луговий, Т.Ткач, Л.Пуховська, А.Старева, Л.Сігаєва, Т.Грищенко. Вони зосереджують увагу на загальних аспектах безперервної освіти: її місці,

сутнісній ролі та функціях у розвитку особистості та суспільства загалом. І.Богданова, М.Громкова та М.Згуровський спиняються на загальних особливостях безперервної освіти в епоху переходу до інформаційного суспільства, а також на підставах, викликах та наслідках суспільства знань та інформації. Однак питання міри використання соціальних мереж окремими соціальними групами в освітніх цілях залишається поза увагою науковців.

Серед невирішених питань, насамперед, відзначимо ті, що стосуються уніфікації понять «соціальні мережі», «безперервна освіта», а також визначення міри використання віртуальних мереж окремими соціальними групами.

Поняття «соціальна мережа» виникло в 1954 р. і нічого спільного з Інтернетом, звичайно, не мало, а вивчати це явище почали ще в 30-ті роки минулого століття. Поняття «соціальна мережа» в науковий обіг ввів соціолог Джеймс Барнс [9], який вважав, що це соціальна структура, яка складається з групи вузлів, якими є соціальні об'єкти (люди або організації), і зв'язки між ними (соціальні відносини). Найпростіше – це певна група знайомих людей, де сама людина є центром, а його знайомі – гілками. Між усіма членами мережі є двосторонні або односторонні зв'язки. Наприклад, це може бути група однокурсників, в якій якийсь Джек є центром, а Білл і Катрін – його знайомими (гілками).

Поступово наукова концепція набувала популярності, спочатку в розвинутих капіталістичних країнах, а потім і в Східній Європі. У ході розвитку суспільство дійшло інформаційного соціуму, в якому створили велику кількість видів комунікації, що спричинило стрибок у розвитку соціальних мереж, і зараз ця наукова концепція використовується повсюдно.

Суспільна взаємодія між учасниками – це те, що робить співтовариство «співтовариством». Чим більше можливостей для соціального контакту надає співтовариство, тим більше шансів, що люди дружньо спілкуватимуться між собою. Слово «спільнота» походить від слова «спільний», що підкреслює головний принцип громадських організацій: групу людей можна назвати спільнотою, якщо у них є що-небудь спільне [5, 313].

В галузі інформаційних технологій під терміном «соціальна мережа» розуміють інтерактивний багатокористувальний веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Це

визначення відрізняється від використовуваного в соціології, де під терміном «соціальна мережа» розуміють соціальну структуру, що складається з групи вузлів, якими є соціальні об'єкти, і зв'язки між ними. Сайт являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дає можливість спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом [4, 406].

Є. Діких вважає, що соціальна мережа в інтернеті – це веб-сайт, який являє собою автоматизоване соціальне середовище, яке дає можливість спілкуватися користувачам, об'єднаним спільними інтересами. Характерною рисою останнього є інтерактивність. До соціальних мереж належать і тематичні форуми, особливо галузеві, які активно розвиваються останнім часом. Особливістю соціальних мереж є те, що їх контент наповнюється самими учасниками мережі, а також наявність явно встановлених зв'язків між учасниками [1].

«Соціальна мережа» виступає в ролі віртуального майданчика, який у своєму арсеналі має засоби спілкування і може реалізувати місію підтримки, розбудови, створення, відображення та організації соціальних контактів, в тому числі і обмін даними між користувачами, що передбачає попереднє створення облікового запису.

Дуже часто соціальні мережі порівнюють з соціальними сервісами, однак на відміну від соціальних мереж останні мають інше призначення та відзначаються іншим стандартним інструментарієм. В найбільш загальному вигляді соціальний сервіс – це мережевий засіб для створення, збереження, передачі спільної роботи над документами різного типу. До найбільш відомих сервісів, орієнтованих на збереження та передачу документів в різних форматах, спільну роботу над ними, належать такі, як Scribd, Slideboom, Slideshare, Calameo та інші. Ці ресурси дають можливість зберігати документи, створені в різних форматах, надавати іншим користувачам можливість скачувати файли (текстові документи, таблиці та презентації), редагувати їх в різних режимах (on-line та off-line; індивідуально чи в групі, синхронно чи асинхронно). Спілкування як таке не є основним завданням в таких сервісах; зворотний зв'язок реалізується через систему взаємооцінювання, формування списків матеріалів та користувачів, чий матеріал викликали зацікавленість, надання диференційованого доступу до документів різним групам користувачів (перегляд, внесення змін в оригінальний документ з подальшим збереженням результатів або без нього,

надання дозволу на друк документа та збереження його на особистому ПК користувачів, вбудовування HTML-коду або активного посилання на документ в інші ресурси мережі Інтернет) [3, 16].

Отже, соціальна мережа – це автоматизована соціальна структура або віртуальне середовище, в якому відбувається об'єднання учасників за інтересами, поглядами, вподобаннями з метою спілкування та обміну думками, ідеями, враженнями тощо. В цьому контексті важливо наголосити на тому, що нині особливої актуальності серед користувачів соціальних мереж набувають не стільки цілі розважального характеру, скільки цілі освітнього спрямування.

Це питання є похідним від постійних глобальних змін суспільства в інформаційному та традиційному «просторовому полі». Адже вплив НТР та НТП, інших чинників економічного та соціального характеру формує нові погляди, позиції та пріоритети, якими керується індивід. Традиційна освіта у своєму формальному прояві, яка покликана виховати та навчити особистість діяти в соціумі, не в змозі задовольнити системність та неперервність знань, а відтак, все більшої актуальності набувають неформальні прояви останньої, які покликані реалізовувати компенсуючу функцію традиційної освіти. Безперервність, системність, постійність – це ті основні принципи, які сьогодні висувуються на передній план щодо «homo intelligent».

Ще на початку 60-х років ХХ ст. у світі широко почали використовуватися поняття «навчання впродовж життя», «безперервна освіта», «освіта впродовж життя» (англ. «lifelong education», «recurrent education», «continuing education»; франц. «l'education continue», «l'education permanente»), хоча перші спроби їх були застосовані у 20-х роках ХХ ст., у зв'язку з традицією навчання дорослих у країнах Північної Європи. Сьогодні названі терміни живляються у різних регіонах Європи як синоніми.

Безперервна освіта має як теоретико-науковий, так і прикладний вираз. З одного боку, це філософсько-педагогічна концепція, відповідно до якої освіта розглядається як процес, який охоплює все життя людини; з іншого – аспект освітньої практики: як безперервне цілеспрямоване набуття людиною соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; тобто це принцип організації освіти, освітньої політики [6].

Головне призначення освіти людини впродовж життя полягає в *можливості компенсації відсутності повної формальної освіти*,

якою може скористатися людина у будь-якому віці [8, 37]. У доповіді комісії ЮНЕСКО зазначено: «Неперервна освіта визначається не як освітня система, а принцип, згідно з яким утворена вся організація системи освіти і який, відповідно до цього, має бути в основі розвитку кожного з її складових». Завдяки принципу неперервності освіта забезпечує людину практичними механізмами для поліпшення якості життя або зміни самої людини відповідно до вимог часу [11].

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні окремий розділ присвячений безперервній освіті і навчанню протягом життя. Відповідно до Указу Президента від 17 квітня 2002 року №347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти», державна політика щодо безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. При цьому безперервність освіти реалізується шляхом:

- формування потреби та здатності особистості до самоосвіти;
- оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів;
- запровадження та розвитку дистанційної освіти;
- організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійно-технічних та вищих навчальних закладів, установ післядипломної освіти, а також використання інших форм навчання;
- забезпечення зв'язку між загальною середньою, професійно-технічною, вищою та післядипломною освітою тощо.

«Соціолого-педагогічний словник» містить визначення безперервної освіти як принцип організації освіти, що поєднує усі її шаблійні види (дошкільна, шкільна, професійна та післядипломна – підвищення кваліфікації і перепідготовка) у цілісну систему, що забезпечує можливість відновлення та поповнення знань і навичок впродовж усього життя людини – від раннього дитинства до старості [7, 166–167].

Основними підсистемами безперервної освіти є формальна, неформальна та інформальна складові, що в комплексі забезпечують повноцінний розвиток та збагачення особистості відповідно до вимог сучасного соціуму.

Та хто ж і скільки людей користується безперервною освітою? За інформацією маркетингової компанії eMarketer [12], користува-

чами різноманітних соціальних мереж по всьому світу зараз є приблизно 1,6 мільярда осіб, що дорівнює п'ятій частині населення планети «Земля». Дослідники стверджують, що цього року кількість користувачів, які хоча б раз на місяць заходять у свій профіль в певній соцмережі, збільшилася на 14,2%. Якщо така ж тенденція збережеться й надалі, то до 2017 р. даний показник становитиме орієнтовно 2,33 мільярда чоловік.

Цікаво, що найбільше людей задіяно в соцмережах Нідерландів – там налічується 63,5% від загальної кількості населення. Друге місце посідає Норвегія з показником 63,3%, невеликий відрив між Швецією і Південною Кореєю – 56,4% і 54,4% відповідно. У Данії 53,35% населення – користувачі соцмереж, 51,7% – у США і 51,3% – у Фінляндії [10].

Насиченість віртуального світу українськими громадянами з кожним роком також збільшується. За даними компанії Gemius, станом на червень 2014 р. кількість користувачів соціальних мереж збільшилась на 12%.

Проаналізуємо використання соціальних мереж окремими соціальними прошарками українського соціуму.

Викремивши дітей, підлітків, молодь, дорослих та людей похилого віку як представників різних вікових категорій населення, припустимо, що користування соціальними мережами різними віковими групами нагадує життєвий цикл організації. Найменший відсоток користувачів соціального віртуального простору належить дітям, тому можемо назвати таку стадію – стадією зародження. На рівні підлітків та молоді відбувається активніше використання віртуального простору і саме ці групи досягають піку. Дорослі меншою мірою користуються соціальними мережами і тому можемо говорити про помірне сповільнення та тимчасову стабільність використання соціальних мереж цією групою. Що ж до людей похилого віку, то міра використання соціальних мереж зменшується з віком, останні менше перебувають у віртуальному просторі. Для цього є певні причини: невміння використовувати сучасні технології, відсутність бажання їх освоювати, можливість уточнити питання, які цікавлять, у дітей чи онуків.

Результати дослідження Інтернет-активності користувачів, отримані Gemius [2], підтверджують наше припущення: люди віком 14–24 роки становлять 25,8% користувачів; 25–34 – 30%; 35–44 –

21%; 45–54 – 13,2%; понад 55 – 9,9%.

Щодо використання соціальних мереж представниками різної статі, то можемо говорити про гармонійне поєднання, адже кількість жінок та чоловіків, які є учасниками мережевих структур, перебувають фактично на одному рівні (чоловіки – 49,2%; жінки – 50,8%).

Активність використання соціальних мереж залежить не тільки від статі та віку, безумовним фактором впливу виступає освіта. Зокрема, найбільший відсоток користувачів соціальних мереж – 38,4% – це люди, які мають повну вищу освіту; особи, які мають середню освіту, – 14,4%. Інші 15,5% припали на осіб, які мають неповну вищу освіту, початкову та незакінчену середню.

Порівнюючи користувачів, які працюють, та безробітних, то на першу категорію припадає 53,5%, на другу – 36,8%. Всі інші не змогли відповісти.

Залежно від роду занять найбільший відсоток користувачів – кваліфіковані спеціалісти – 24,7%; студенти – 18,6% та прості робочі 11,8%. Всі інші: пенсіонери, домогосподарки, безробітні, топ-менеджери, офісні працівники в середньому займають позиції від 3 до 6%.

Проаналізувавши такий фактор, як місце проживання, маємо такі показники: 19,1% становлять сільські жителі; 24,2 % – місто до 100 тис. осіб; 21,1% – місто від 100 тис. до 500 тис. осіб; 35,7% – понад 500 тис. осіб.

Такі цифри свідчать про значну популярність соціальних мереж.

Отже, можна зробити такі висновки.

Термін «соціальні мережі» вперше виник для позначення будь-якої соціальної структури і розмаїття соціальних відносин. Однак у сучасному дискурсі ним позначають, насамперед, *он-лайн*ові мережі, які створюються у віртуальному просторі і забезпечують дистанційне спілкування і встановлення взаємозв'язків, у тому числі в освіті. У свою чергу, безперервна освіта як феномен, покликана реалізовувати компенсуючу функцію формальної освіти. А тому можна говорити, що вкрай необхідним є впровадження різного роду дієвих механізмів, які даватимуть змогу набувати нові знання, вміння та навички за межами формальності. Одним із таких механізмів вважаємо соціальні мережі, де кожен індивідуум може здобути необхідну інформацію.

Крім уніфікації понять, ми проаналізували міру використання соціальних мереж різними соціальними групами. Зокрема, нам

вдалось виявити, що кількість користувачів соціальних мереж з кожним роком зростає. За нинішній рік порівняно з минулим роком кількість користувачів соціальних мереж в Україні збільшилось на 12%. Міра використання соціальних мереж серед різних соціальних груп має свої тенденції. Виокремивши дітей, підлітків, молодь, дорослих та людей похилого віку, як основних представників великих груп за віком, ми дійшли висновку, що найбільшою популярністю соціальні мережі користуються серед підлітків, молоді та дорослих, у свою чергу, старші люди меншою мірою стають учасниками мережевості, що пояснюється відсутністю необхідної компетенції, небажанням її набувати та іншими життєвими установками. Користування соціальними мережами серед чоловіків та жінок перебуває фактично на одному рівні. За критерієм освіти, найбільший відсоток учасників припадає на осіб, що мають повну вищу освіту. Порівнюючи між собою показники працюючих та непрацюючих, варто вказати, що переважну більшість становлять учасники першої підгрупи. Це все засвідчує проникнення мережевого суспільства в життя кожної людини, витісняючи живу реальність, яка поглинається віртуальним середовищем. Соціальні мережі використовуються з різною метою: для когось мережа – це простір, в якому можна розважитись; для когось – набуті нові знання та навички, а для когось – передбачає інформативні цілі.

Отже, соціальні мережі є одним із важливих інструментів, який дає можливість набувати нові компетенції. І якщо у системі середньої та вищої освіти останні відіграють не основну роль, то у системі неформальної освіти соціальні мережі набувають все більшої актуальності. Це пояснюється неможливістю задовольнити потребу компетентного оновлення в межах формальної освіти, а тому дієвим фактором чи навіть системою набуття знань, відомостей, до якої можуть мати доступ всі бажаючі, стають соціальні он-лайн мережі.

В системі середньої та вищої освіти соціальні мережі дають можливість підтримувати професіоналізм освітянина та обізнаність учнів; сприяють самореалізації та самоствердженню через спільну практичну діяльність, створювати та підтримувати нові освітні ініціативи, створювати єдиний інформаційний педагогічний ресурс; розвивати творчі здібності та мислення; тренувати самостійність, вивчати іноземні мови; обмінюватись ідеями у створенні наукових та навчальних проектів; організувати колективну працю навчаль-

ної групи; оперативно отримувати та надсилати навчальну, наукову, виховну та організаційну інформацію; здійснювати міжнародні обміни, в тому числі науково-освітні.

Використання соціальних мереж у системі неформальної освіти дає можливість вивчати те, в чому є необхідність, – це та основа, завдяки якій особистість може реалізовувати принцип самоосвіти. Крім того, учасники мереж мають можливість поліпшувати рівень володіння іноземною мовою, а також оптимізувати процес пошуку роботи тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Диких Е.Р. Об использовании социальных сетей в образовании / Е.Р.Диких [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/2968-2012-05-30-11-08-49>
2. Дмитренко О. Аудиторія українського інтернету сповільнила свій ріст – за рік зросла лише на 12% / О. Дмитренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2014/08/19/audytoriya-ukrayinskoho-internetu-spovilnyla-sviy-rist-za-rik-zrosla-lyshe-na-12/>
3. Івашнюва С.В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті / С.В.Івашнюва // Методологія та теорія педагогіки. – Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – №2. – С.15–17.
4. Клименко О.А. Социальные сети как средство обучения и взаимодействия участников образовательного процесса / О.А.Клименко // Теория и практика образования в современном мире: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г.Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). – СПб.: Реноме, 2012. – С.405–407.
5. Міленін В. «Острів знань» – як соціально-освітній простір для учнів, педагогів та батьків / В. Міленін, О. Сухий. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nivoo/2011_5/46.pdf
6. Селюков В.С. Перепідготовка як один з видів післядипломної освіти / В.С.Селюков // Адміністративне право / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evp/2011_1_2/Selyukov.pdf
7. Соціолого-педагогічний словник / [Укл. С.У.Гончаренко, В.В.Радул, М.М.Дубінка та ін.] / За ред. В.В.Радула. – К. : «ЕксОб», 2004. – 304 с.
8. Ткач Т. Неперервність освіти як психолого-педагогічна ідея / Т.Ткач // Післядипломна освіта. Досвід, проблеми та перспективи розвитку. – Інформаційний бюлетень. – К., 2010. – №3. – С.37.
9. Barnes, John A. «Social Networks». Addison-Wesley Module in Anthropology

vol. 26 pp., 1972. – 1–29.

10. Terrymester. Кількість користувачів соціальних мереж безперервно зростає. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/blog/40953/kilkist-koristuvachiv-socialnih-merezh-bezperervno-zrostaye>
11. UNESCO Learning to Be (prepared by Faure, E. et al). – Paris: UNESCO. – 1972.
12. <http://www.obeschania.ru/organizations/emarketer>

Боятюк О.В. Соціальні мережі як інструмент безперервної освіти: уніфікація понять та міра використання.

В статті аналізуються сутність та основні властивості соціальних мереж. Значна увага приділяється характерним рисам безперервної освіти. Розглядаються можливості та переваги використання соціальних мереж у системі формальної та неформальної освіти. Підкреслюється, що соціальні мережі з кожним днем набувають все більшої актуальності у системі неформальної освіти, яка виконує компенсаційну функцію в задоволенні потреби постійного компетентного збагачення особистості. Проаналізовано міру використання соціальних мереж окремими групами населення. До уваги взято такі показники, як: вік, стать, освіта, рід занять та місце проживання. Увага акцентується на особливостях соціальних мереж як інструменту безперервної освіти.

Ключові слова: соціальна мережа, формальна освіта, неформальна освіта, безперервна освіта, ступінь.

Бовтюк Е.В. Социальные сети как инструмент непрерывного образования: унификация понятий и мера использования.

В статье анализируется сущность и основные свойства социальных сетей. Особое внимание обращается на характерные черты непрерывного образования. Рассматриваются возможности и преимущества использования социальных сетей в системе формального и неформального образования. Подчеркивается, что социальные сети с каждым днем приобретают все большую актуальность в системе неформального образования, которое выполняет компенсаторную функцию в удовлетворении потребности постоянного компетентного обогащения личности. Анализируется мера использования социальных сетей отдельными группами населения. Обращено внимание на такие показатели, как возраст, пол, образование, род занятий и место жительства. Внимание акцентируется на особенностях социальных сетей как инструмента непрерывного образования.

Ключевые слова: социальная сеть, формальное образование, неформальное образование, непрерывное образование, степень.

Boyatyuk O. Social networks as an tool for continuing education: terms unification and measure of using.

It is analyzed sense and main property of social network. Separate attention is paid to the features of continuing education. Author determined the opportunities and benefits of using social media in the system of formal and informal education. Found that social networks every day becoming more important in the formal education system, which performs the function of compensating in meeting the needs continuous enrichment of individual competence. It is analyzed rate of usage social network is defined by the exact population group. For the basic criteria of rate were taken the following parameters: age, sex, education, occupation, place of residence. Attention is paid to the peculiarities of social network as the main tool of continuing education. Further research requires aim strategies which control some separate participants of social network.

Key words: social network, formal education, informal education, continuing education, measure.